

IRVING A. AGUS: *Urban Civilization in Pre-Crusade Europe. A Study of Organized Town-Life in Northwestern Europe during the Tenth and Eleventh Centuries based on the Responsa Literature*. Vols. I-II. Leiden, E. J. Brill, 1965. xii + 420 s., vi + 401 s. 54 fl.

I visse henseender kan sidste generations animerede debat for og imod Henri Pirennes teser ikke sige sig helt fri fra præg af, at man tærskede langhalm på velkendte kilder. At noget af den umiddelbart overrumplende friskhed i Pirennes synspunkter snart nok fortonede sig beror bl. a. på, at kilderne under de da givne forudsætninger ikke lod sig tolke videre, men sikkert også på den snævre margen, som de europæiske kilders fåtallighed pålagde forskningen: det hørte til undtagelserne, at man trådte stier, andre forskere ikke allerede havde trådt.

Til undtagelserne hørte – som det vil være skandinaviske fagfæller velbekendt – Sture Bolins vidtfavnende syntese. Bolin nåede desværre aldrig selv at dokumentere sine resultater i enkeltheder, og de blev også først efter anden verdenskrig inddraget i den videnskabelige debat, omend næppe vurderet efter fortjeneste før de allerseneste år. Men trods kalifatets centrale placering i hele diskussionen kan ingen med rette hævde, at Orienten endnu har fået den konkrete plads i udforskningen af den tidlige middelalders økonomiske sammenhænge, som tilkommer det. Hvor meget ved vi endnu om årsager og konsekvenser i de regionale og sociale forskydninger, som fandt sted i det mellemste Østen i 8.-10. århundrede?

En uomtvistelig landvinding helt på niveau med Sture Bolins er det derimod, at en række forskere – ligeledes efter anden verdenskrig – i langt bredere omfang end hidtil har inddraget jødernes internationale handel i forskningens synsfelt. Et af Pirennes postulater bestod netop i, at jødiske købmænd i en vis udstrækning afløste senantikens syriske handelsmænd i Frankerriget; konsekvensen sporer Pirenne bl. a. i Agobard af Lyon's primitive antisemitisme. Om der virkelig har været tale om en afløsningsproces, således som Pirenne antog, får i denne sammenhæng stå hen; der kan jo meget vel have været tale om glidende betegnelser for Orientens handelsfolk, uanset deres nationalitet.

Af langt større betydning er det, at jødiske kilder har vist sig at indeholde rige fonds, som hidtil har været ukendt eller upåagtet i europæisk forskning. Det gælder bl. a. det uhyre omfattende Geniza-arkiv i Cairo, som tilfældigheder har spillet historikere i hænde. Med de begrænsninger, der naturligt ligger i dets specifikke proveniens, har dette materiale vist sig at indeholde et overmåde righoldigt stof til den nære Orients økonomiske historie i middelalderen. Udforskningen af Geniza-arkivet samler sig endnu overvejende om Jerusalem-professoren S. D. Goitein, der hidtil har forelagt sine resultater i en række afhandlinger, af hvilke de mest centrale nu foreligger samlet i optryk i et enkelt bind: *Studies on Islamic History and Institutions* (E. J. Brill, Leiden 1965). Men det jødiske materiale synes tillige at indeholde meget stof af speciel europæisk interesse, især hvad angår bysamfundenes vækst fra det 10. århundrede, som trods Pirennes og andres studier stadig i mange henseender synes at have fundet sted ex nihilo.

Dette store jødiske kildemateriale har overvejende karakter af responsa, juridisk og teologisk kyndige rabbineres besvarelser af forespørgsler af teoretisk

eller praktisk økonomisk art. Et omfattende udvalg af dette materiale fremlægger den amerikanske historiker Irving A. Agus i sit ovennævnte værk. Oversættelserne af disse responsa, som trods titlen udgør værkets substans, indledes af en fyldig introduktion, hvori forfatteren placerer sine kilder i den videnskabelige debat og i den historiske sammenhæng. Endvidere er hver enkelt oversættelse forsynet med meget udførlige tekniske og sproglige kommentarer.

Det er hævet over enhver tvivl, at dette kildemateriale bringer nyt ved til et ulmende bål. De jødiske responsa behandler praktisk taget alle aspekter af den tidlige middelalders bytilværelse, samfærdselsforhold, forretningsforhold, handels-tekniske former, ejendomsforhold o.s.v. Men trods udgiverens naturlige begejstring for det righoldige nye stof og trods hans indsigtfulde kommentarer, vil det sikkert være velmotiveret at tage visse forbehold overfor værket. Dels rejser oversættelsen naturligvis fortsat fortolkningsproblemer, men først og fremmest løser fremlæggelsen af kilderne – selv i udførligt dokumenteret skikkelse – ikke med ét slag alle de problemer, forskningen naturligt må rejse. Rækkevidden af det nye stof må afklares ikke ved én, men ved uhyre mange fremtidige studier.

Denne reservation fører imidlertid tillige direkte ind i dr. Agus' hovedtese: at de tidligste europæiske bysamfund samledes i jødiske samfund, der ene af alle kunde tjene som model for europæisk byliv og byorganisation, specielt i det nordvesteuropæiske flodområde, hvorom forfatterens interesse samler sig. Det er på ingen måde min hensigt at bestride, at jødiske organisationsformer på givne punkter *kan* have tjent som prototype for europæiske; men en så håndfast generalisation som den, dr. Agus fremlægger, beror uomtvisteligt på så meget af en tilsnigelse, at helheden næppe lader sig opretholde. Men såvel bogens teser som det store materiale, der her fremlægges for første gang, påkalder fornyet forskning.

E. LADEWIG PETERSEN

CURT WALLIN: Tommarps urkundsbok 1085–1600. Klostret – hospitalet – staden – socknen. I. 1085–1300. Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrrelsens bokförlag, 1962. 340 sider. 50 sv. kr.

Udgaven er et sidestykke til »Danmarks Riges Breve«, men samlet om et enkelt kloster, præmonstratenserstiftelsen Tommerup i det sydøstlige Skåne. Det er det skånske kloster, fra hvilket der er flest dokumenter bevaret. Teksterne er alle oversat til moderne svensk. Der indledes med forskellige fælleskilder til klostrets historie, registreringer m. v., mest fra 16. århundrede. Derpå følger en kronologisk diplomrække fra 1085 til 1289. Teksterne kommenteres meget indgående og detaljeret, og bogen bliver herved en guldgrube for enhver, der er interesseret i klosterhistorie. Tabellen s. 253–58 repræsenterer noget nyt og kuriøst, idet den viser, hvor ofte visse af teksterne er påberåbt i den videnskabelige litteratur til og med 1957. Absalons testamente fra 1201 er påberåbt 185 gange og Kong Valdemars Jordebog ikke mindre end 1633 gange (mest af topografer og filologer, men dog 342 gange af historikere). En meget omfattende manuskript- og litteraturfortegnelse afslutter bogen, der skal følges af endnu to dele.

NIELS SKYUM-NIELSEN